

foto Gijs Gerrits

foto Chantal van Dam

Schoorl: het verbrande duin revisited

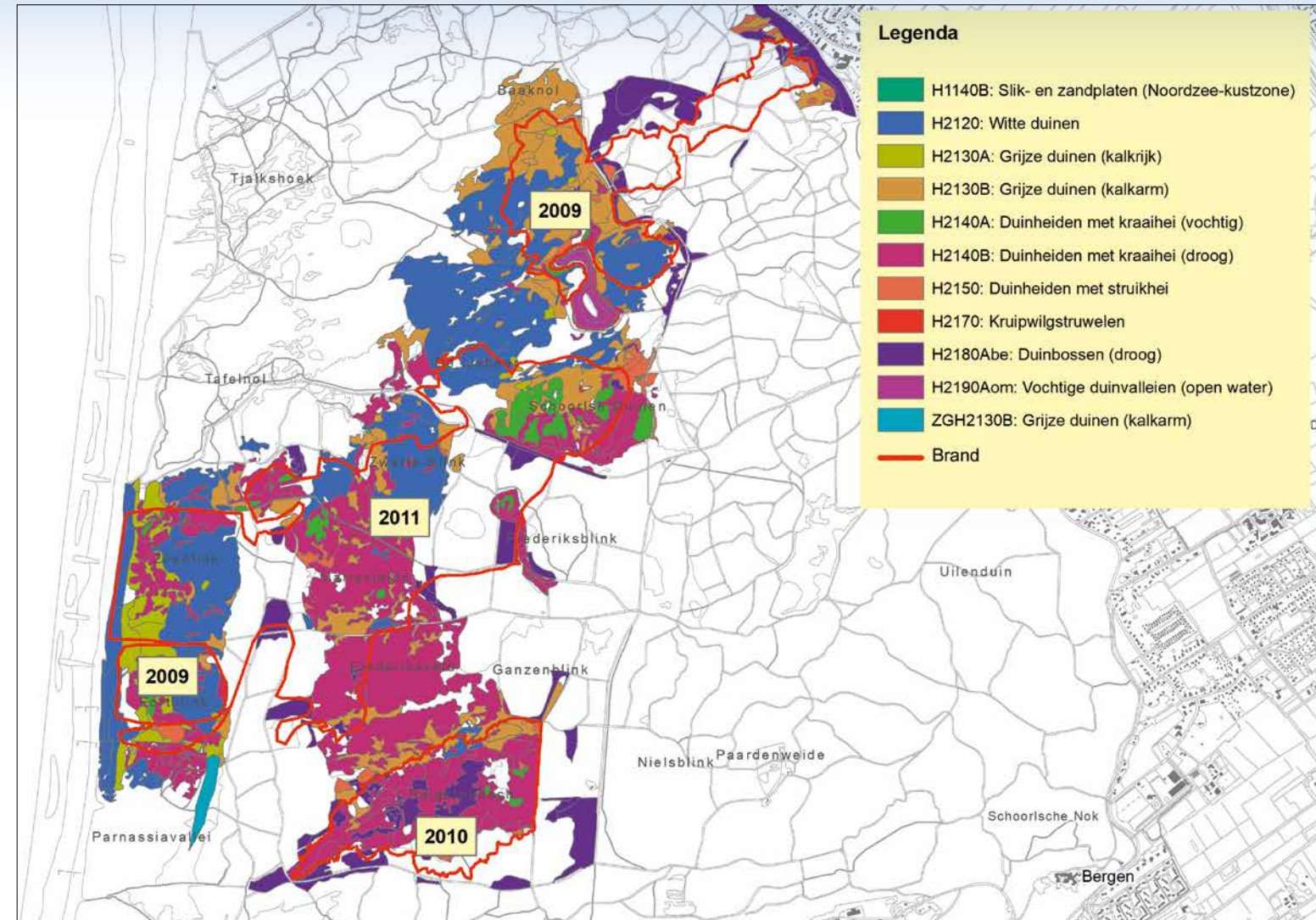
Het is een dag die de bewoners van Schoorl nog scherp op het netvlies staat: 28 augustus 2009. In de Schoorlse duinen brak een brand uit die angstig dicht in de buurt van het dorp kwam. Aangewakkerd door de sterke zuidwestenwind en geholpen door de droogte greep het vuur razendsnel om zich heen. De brandweer had grote moeite de verschillende brandhaarden onder controle te krijgen en kon niet verhinderen dat 150 hectare bos en heide in vlammen opgingen. Het nablussen kostte zes dagen. De redactie vroeg zich af hoe het duingebied er nu voorstaat en gaat bij beheerder Staatsbosbeheer op bezoek.

— Chantal van Dam & Gijs Gerrits
(redacteurs Vakblad)

Buntgras

foto Chantal van Dam

Frans Erinkveld (links) en Jeroen Pater op een stuifduin dat voor de brand bos was.

> We hebben met Jeroen Pater en zijn oud-collega Frans Erinkveld in de werkschuur van Staatsbosbeheer afgesproken. Het is een bescheiden gebouw vergeleken met het naastgelegen bezoekerscentrum, maar wel, zo wordt ons later met enige trots verteld, geheel met 'eigen' hout uit de Schoorlse duinen gebouwd. We installeren ons met koffie achter een PowerPointpresentatie en laten ons op een kaartje de locatie van de brand aanwijzen. Beter gezegd de locaties van de branden, want na de brand van augustus zijn er in oktober 2009 op andere plekken in het gebied nog twee kleine branden geweest. In april 2010 was het weer raak, nu bij Bergen aan Zee, en in mei 2011 zijn nog eens 200 hectare bos, heide en stuifduin in de as gelegd. Over de oorzaak van de branden bestaat hier geen twijfel: ze zijn allemaal aangestoken. Vermoedelijk door dezelfde persoon. Er is ooit een verdachte aangehouden, maar die moest de politie bij gebrek aan bewijs laten gaan. De dreigende sfeer heeft destijds ook haar weerslag op de beheerders gehad. Frans

Erinkveld: 'Ik had soms een voorgevoel dat er weer een brand zou uitbreken en verdomd, dat is inderdaad een keer gebeurd.' Ook hebben ze zo wel eens net op tijd een beginnend vuurtje kunnen doven.

Dramatische beelden

Tijdens de PowerPointpresentatie kijken we naar dramatische beelden van het hoog oploeiende vuur in de dennenbomen en zwartgeblakerde vlakten, waar zelfs de humuslaag is verbrand. Het loofhout bleek beter tegen het vuur bestand en heeft de brand plaatselijk vertraagd. Behalve de directe brandschade aan de vegetatie en de fauna heeft ook het bluswerk de nodige schade toegebracht, in het bijzonder aan de infrastructuur. Door het zware materieel zijn de schelpenpaden aan gort gereden en bij het blussen met legerhelikopters – 2500 liter zeewater in een klap – is erosie opgetreden. Opmerkelijk is dat de beheerders ons vertellen dat de vegetatie geen zichtbare last heeft gehad van al dit zoute bluswater. De kosten van het herstelwerk – denk aan enkele miljoenen euro's – zijn door LNV en uit donaties van particulieren betaald. Het lijkt ons een goed moment om naar buiten te gaan, als we op deze grijze novemberdag nog wat

willen zien voor het alweer donker is. We rijden per, uiteraard elektrische, terreinwagen naar de locatie van de brand van augustus 2009. Onderweg wijst Frans ons op een enkele verbrande vliegden die men bij wijze van monument heeft laten staan. De struikheide lijkt op het eerste gezicht goed hersteld, maar de oude, meer grillige structuur is verloren gegaan. Vroeger waren er struiken van alle leeftijden, nu is alles even oud en daardoor veel eenvormiger.

Lessen

De auto wordt geparkeerd en we gaan lopend verder. Boven Bergen zijn de duinen kalkarm; het Schoorlse duinzand is bijna wit, zeer fijn en wordt heel snel grijs door het uitloggen. Wij merken dat onze tred in dit zand moeizamer is, maar een brandweerauto draait zich er gemakkelijk in vast. Bij de grootste brand in 2011, toen er vanuit het hele land versterking kwam, bleek dat een probleem. De brandweerlieden met ervaring op de Veluwe, waar het zand grover is, liepen jammerlijk vast. Het is een van de lessen die van deze serie branden is geleerd. (Zie hiervoor ook: 'Natuurbrand: wat komt er op een beheerder af' in het Vakblad van maart 2012). Waar het bos is verbrand zijn in het duin open

plekken ontstaan. De dynamiek is daarmee toegenomen; het zand is namelijk gaan stuiven. Spectaculaire hoeveelheden zand verplaatsen zich naar de rand van het bos, waar de wind luwt en het wandelende duin tot rust komt. De vorm van het open duin verandert nog steeds.

Dynamisch kustbeheer

Meer dynamiek dus, precies wat het Natura 2000-beheerplan voor de Schoorlse duinen beoogt. De werkelijkheid zit uiteraard wat ingewikkelder in elkaar. De gaten die de brand heeft geslagen overlappen maar gedeeltelijk met de plekken waar in het beheerplan open duin is voorzien. Toch zijn de beheerders er eigenlijk wel blij mee. Op termijn zou een deel van de dennenbossen moeten verdwijnen. Het gaat dan vooral om de Corsicaanse en Oostenrijkse dennen, die in de jaren dertig van de vorige eeuw zijn aangeplant om verstuiwing tegen te gaan en om als stuthout voor de mijnen te dienen. Maar het kappen van bomen roept bij het publiek weerstand op, al kan dat er na verloop van tijd anders over gaan denken. Een mooi voorbeeld vind je hogerop in het noorden van de Schoorlse duinen. In 2006 zijn daar bij wijze van natuurcompensatie bomen gekapt om een stuifduin te laten ontstaan.

Impressies van de dynamiek die is ontstaan na de branden met op de achtergrond de situatie zoals het vroeger was: dicht en donker naaldbos.

foto's Gijs Gerrits

Volgens onze gastheren wordt dat inmiddels juist door de bezoekers gewaardeerd. Het reactiveren van verstuiwing en duinvorming past in een meer dynamisch kustbeheer. In principe zou er nog veel meer duin mogen 'verkerven en verparaboliseren', maar het valt waterbeheerders in de praktijk nog altijd zwaar om de natuur echt haar gang te laten gaan.

De zeespiegel stijgt, dat valt niet te ontkennen, maar dan ontpopt Jeroen zich onverwacht als een klimaatscepticus. We zijn bij het Vakblad niet wars van eigenzinnige denkers, maar klimaatverandering in twijfel trekken, nee. Gijs werpt zich strijdbaar in de discussie.

Aanplant loofbomen

Na de brand van augustus 2009 zijn in het stuk duin dicht bij de bebouwing van Schoorl in samenspraak met de bewoners loofbomen aangeplant. Met beperkt succes. De jonge eiken staan er ruim twaalf jaar later niet echt florissant bij. Zelfs de berkenkronen sterven telkens af, waarna de boompjes het opnieuw proberen. De locatie is minder geschikt en de droogte van de afgelopen zomers heeft ook niet meegeholpen. We zien dat er wel spontane verjonging van loof- en naaldbos is opgetreden, onder andere van grove

Rossige melkzam

foto's Chantal van Dam

foto Gijs Gerrits

Jeroen de Pater over de effecten van de verschillende branden:

'De brand van april 2010 heeft het Grootte Ganzenveld (Reigersbosch) in de as gelegd. Dit was ons mooiste heideterrein. Er waren pollen struikheide tot wel 60 jaar oud en misschien wel ouder. Er is ook veel kraaiheide verbrand maar dat was op sommige plekken waar de soort dominant geworden was niet zo heel erg.

Daar waar de brand in augustus 2009 veel bos heeft verwoest, betrof het voornamelijk Oostenrijkse en Corsicaanse dennen. De grootste slachtoffers waren insecten die op de grond leefden, en dan met name rode bosmieren. Veel mieren nesten zijn uitgebrand. De mieren die het overleefd hadden, kwamen in een woestijn terecht. Er was geen voedsel meer voor ze. Een paar jaar na de brand vonden spechten hier een paradijs. De dode dennen zaten vol met keverlaven.

Bij de brand van mei 2011 waren vooral groundbroeders het slachtoffer. We hebben verschillende nesten van duinpiepers gevonden waarin verkoelde jongen lagen. Er zijn ook zeker veel zandhagedissen verbrand. Maar doordat er na de branden meer open zanderige plekken waren ontstaan, heeft dat weer positief uitgekapt voor de zandhagedis.

De heide heeft zich goed hersteld. Het was interessant om te zien dat het herstel bij de brand van 2009 wat langer duurde dan na de andere branden. De omstandigheden waren toen het droogst en het vuur ging dieper de grond in. Er is daardoor veel meer zaad, onder andere heidezaad, verbrand. Op plekken waar het verbrande bos weer nieuw bos mocht worden is het veel soortenrijker geworden.'

Frans Erinkveld over het effect van de branden op verschillende soorten:

'Soorten die te lijden hebben gehad van de branden is afhankelijk van het type natuur en de periode van het jaar! Tijdens de voorjaarsbranden hebben broedvogels en jonge zoogdieren (van veldmuis tot vos) hinder ondervonden. Zelf was ik getuige van een wegvluchtende egel tijdens de voorjaarsbranden van mei 2011. Had hij/zij een nestje met jongen?

In duingebied met heide zijn tijdens de voorjaarsbranden zandhagedissen, padden en bruine kikkers omgekomen, en natuurlijk groundbroeders als graspieper en boomleeuwrik. Ook grote mierenhoppen zijn verbrand. Wonderwel bleken er mieren te zijn die de brand hadden overleefd. De volgende dag waren ze al bezig om het nest op te bouwen!

De heidevegetatie is lokaal zwaar vernietigd, ook door de vele brandvoertuigen. Gelukkig is de vegetatie onder meer door het herstelplan weer teruggekomen. Alleen jammer dat na de brand door gebrek aan leeftijdsverschillen een vrij egaal heideveld is ontstaan.

In het dennenbos was vooral schade aan de houtopstanden, enkele mieren nesten en groeiplaatsen van de dennenorchis. Na de brand was het een komen en gaan van torenvalken. Muizen hadden weinig tot geen dekking meer. Jaren later vonden spechten er een gedekte tafel. Het dode hout werd een perfecte "nestplek" voor insecten als boktor.

Dit is een van weinige "positieve" dingen die de branden hebben opgeleverd.'

den, zeeden, iep en linde. Her en der is Amerikaanse vogelkers opgeschoten, maar, zegt Jeroen 'daar maken we ons niet zo druk over'. Tegelijkertijd vertellen ze ons dat het gebied zonder maatregelen weer helemaal dicht zal groeien. Lokaal wordt schapenbegrazing toegepast om vergrassing tegen te gaan en dichtgroei en te voorkomen. Ook schijnen er enkele exotische Japanse koeien rond te struinen, die als we het goed begrijpen van een restauranthouder zijn die dat met de provincie heeft geregeld. Of dit voldoende is om dichtgroei te voorkomen blijft een beetje onduidelijk.

Voor de paddenstoelenliefhebber is het een paradijs om in rond te lopen. De verleiding is groot om voortdurend door de knieën te gaan om een paddenstoel nader te bekijken. En passant herkennen we bruine ringboleet, koeienboleet, rossige melkzwam en valse hanenkam.

Roetroute

Zoals in elk natuurgebied dat is opengesteld voor het publiek zijn er wandelroutes uitgezet. Een bijzondere variant in dit genre is hier de zogeheten "roetroute", die 5 kilometer door het in 2009 verbrande duin voert.

We brengen nog een kort bezoek aan het duin dat in 2010 is verbrand, grenzend aan het Noordhollands Duinreservaat, in beheer bij PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland. De verbrande bomen zijn hier gekapt en alle stobben verwijderd. Ook hier is veel meer dynamiek gekomen dan vroeger, voor de typische soorten van het duin een goede ontwikkeling. Voor het contrast lopen we nog even een zeer donker dennenbos in dat gespaard is gebleven en waar nooit is gedund. We draaien ons om en hebben dan uitzicht op het uitnodigende, open, grijze duin. 'Dat is voor bezoekers altijd een verrassing', zegt Frans, 'dat je van het donker opeens in het licht bent.'

redactie@vakbladnbl.nl